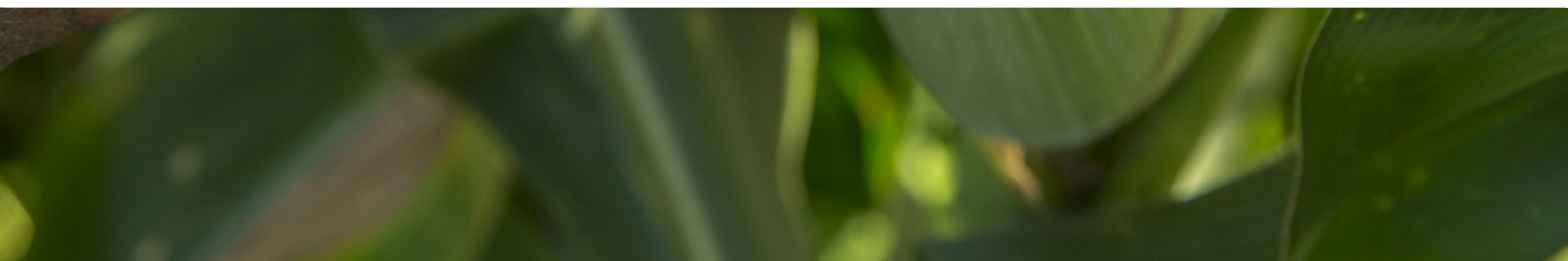

MATSYSTEMER I NORSK UTVIKLINGSPOLITIKK

Matsikkerhet, klimatilpasset landbruk og ernæring

Forum for
Utvikling og Miljø

FORORD

Etter at pilene lenge hadde pekt rette veien, er nå sulten på fremvekst i verden igjen. For tredje år på rad var det i 2018 en generell vekst i antallet sultne og feilernærte i verden. 821 millioner mennesker var utsatt for langvarig matmangel i 2017, ifølge FNs jordbruksorganisasjon (FAO). Dette er et nivå som vi trodde var et tilbakelagt stadium for ti år siden.

Verst er det i Afrika sør for Sahara, men også Latin-Amerika viser stigende nivåer av underernæring. Samtidig ser den gode utviklingen vi har sett i Asia i de siste 30 år ut til å miste fart og kraft. Konfliktene i Jemen, Sør-Sudan, Somalia, Nigeria og Venezuela bidrar til en dramatisk økning i behovet for matvarehjelp. Vi vet at langvarig underernæring ofte fører til permanent mental og fysisk skade på barn, noe som i sin tur vil være en brems for økonomisk og sosial utvikling.

Konsekvensene av klimaendringene gjør seg mer og mer gjeldende, blant småbønder i Afrika så vel som på store farmer i USA. De medfører ikke bare reduserte avlinger og dermed fallende inntekter for store grupper av bønder, men det betyr også at landbrukets bidrag til fattige lands BNP blir redusert. Likeledes opplever man i økende grad nye plantesykdommer og skadegjørere mens fruktbarheten i jorda blir redusert, for å nevne noe. Alt dette bidrar til å styrke migrasjonen av mennesker, -arbeidskraft til byene og til andre land med bedre forhold, selv om utsiktene til arbeid og sikkerhet kanskje ikke er noe bedre der. Klimaendringene bidrar til å forsterke denne trenden ytterligere.

Lenge var støtte til landbruket og matsystemer i de fattigste landene en hovedprioritering for norsk bistand. På 1970-tallet utgjorde støtten til bønder, matproduksjon, kooperativer og omsetningsordninger over 30 prosent av bistandsbudsjettet.

Denne tendensen holdt seg en stund, men fra 1980-tallet og fremveksten av strukturtilpasnings-tenkningen gikk det raskt tilbake. Mat ble sett som enhver annen handelsvare, som kunne produseres på store enheter, og skipes rundt i verden der mennesker trenger mat. Imidlertid viste det seg at mat er ikke som en hvilket som helst handelsvare. Maten er en kulturbærer, landbruket er en gigantisk arbeidsplass, store grupper har så svak kjøpekraft at markedsmekanismene ikke fungerer, for å nevne noe. For å sikre matsikkerheten er det viktig å innse at matsikkerhet avhenger av mye mer enn tilgang til mat, og en styrket produksjon vil ikke nødvendigvis komme de mer utsatte grupper til gode.

Støtte til å skape vekst i landbruket er 2-4 ganger mer effektivt for å bekjempe fattigdom enn vekst i andre sektorer, ifølge Verdensbanken og FAO. Det er behov for investeringer i landbruket, tilgang til kapital, ressurser, opplæring, organisering og markeder for bøndene

ForUM er glad for at Regjeringen nå ønsker å lage en ny handlingsplan for matsikkerhet i utviklingssamarbeidet, og setter pris på dialogen med myndighetene om innholdet i handlingsplanen. Vi forutsetter at strategien vil ta utgangspunkt i Retten til mat som definert i Konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, og regner med at den vil bli fulgt opp med tilstrekkelige nye midler.

Norge har mye å bidra med for å styrke matsikkerheten gjennom støtte til landbruk og fiskerier.

Bortimot 40 prosent av menneskehetens forbruk av animalsk protein kommer fra fiske og sjømat, og mens mulighetene for å øke produksjonen på land er svært begrenset, er det et stort potensiale både i havbruk og bærekraftig høsting av marine ressurser.

Fra 1990-tallet lå norsk landbruksbistand ligget omkring 3-4 prosent, på tross av mange løfter om mer støtte til bønder, særlig kvinner, og annen landsbybefolkning. Norge har mye å bidra med for å styrke matsikkerheten gjennom støtte til landbruk og fiskerier. I mange av de viktigste landene for norsk utviklingssamarbeid er storparten av befolkningen bønder, pastoralister og jordløse landarbeidere. Ofte er et flertall av bøndene kvinner, gjerne med eneansvar for husholdningen. Mottagerlandene viser nå en stigende interesse for å fokusere på bærekraftig, klimasmart landbruk som en kilde til arbeidsplasser og utvikling. Norads kunnskapsbank skal bidra med kompetanseheving der Norge har særskilte fortrinn, men forunderlig nok omhandler ingen av programmene i Kunnskapsbanken landbruk.

Norfund har vært et viktig redskap for støtte til landbrukssektoren, men fokuset for næringslivs-satsingen må ikke bare være på produksjon og økonomisk vekst; det trengs også omfordeling av inntekter, for å motvirke tendensen til stadig større ulikhet. En uforholdsmessig stor satsing på storskala og eksportrettet jordbruk vil på sin side føre til at bønder blir lønnsarbeidere, jord konsentreres på færre hender, og produksjon av eksportvarer kan ofte svekke lokal matsikkerhet. Man mister også samfunnseffekten av at bønder eier sin egen jord, organiserer seg og produserer for det lokale markedet.

Generelt i norsk bistand har det vært en dreining vekk fra langsiktig, bilateralt samarbeid, til fordel for store multilaterale kanaler og store globale fond. Den norske stat-til-stat-bistanden er nå nede i nede i om rundt fire prosent av total norsk bistand. Dette betyr imidlertid at vi har mistet mye av muligheten til å nå de spesielt prioriterte grupper, regioner og temaer.

Bærekraftsmålene er den viktigste rettesnoren for norsk bistand, og for at Norge skal kunne gi et viktig bidrag til å nå Bærekraftsmål 2 (Utrydde sult og under/feilernæring) er det viktig at man konstant analyserer årsaker til sult og fattigdom, og identifiserer nøkkelfaktorer som påvirker ernærings-situasjonen for utsatte grupper. Matsikkerhet er også essensielt for å oppnå målene om helse og utdanning. Riktig og nok ernæring er nødvendig for at barn skal ha læringsutbytte på skolen. Måten vi produserer mat på må være bærekraftig og klimasmart om vi skal nå SDG13. Ambisiøse programmer for klimatilpasning, økt motstandsdyktighet og katastrofeforebygging og –respons er tvingende nødvendig, og må omfattes av handlingsplanen.

I Norge har vi en enestående kunnskap om fiskerier og havbruk. Ikke minst når det gjelder bærekraftig forvaltning av fiskeressurser kan vi tilby teknisk og vitenskapelig kompetanse og lang erfaring i policy-tvikling. Bortimot 40 prosent av menneskehetens forbruk av animalsk protein kommer fra fiske og sjømat, og mens mulighetene for å øke produksjonen på land er svært begrenset, er det et stort potensiale både i havbruk og bærekraftig høsting av marine ressurser. Vi forventer at den kommende handlingsplanen også vil inkludere de blå næringene. ForUM ønsker at denne rapporten skal bli et nyttig bidrag til utformingen av den nye strategien, og ser fram til en fortsatt god dialog.

Ingrid Rostad

Fungerende daglig leder i ForUM

Forkortelser	Engelsk/Norsk
CGIAR	Consultative Group on International Agricultural Research
DAC	OECD Development Assistance Committee
EAFF	East African Farmers Federation
FANRPAN	Food, Agriculture and Natural Resources Policy Analysis Network
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations <i>FNs jordbruksorganisasjon</i>
FARA	Forum for Agricultural Research in Africa
GCDT	Global Crop Diversity Trust <i>Den globale stiftelsen for avlingsmangfold</i>
GCF	Green Climate Fund <i>Det grønne klimafondet</i>
GEF	Global Environment Facility <i>Den globale miljøfondet</i>
IFAD	International Fund for Agricultural Development <i>Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling</i>
NEPAD	New Partnership for African Development
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development <i>Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling</i>
SACAU	Southern African Confederation of Agricultural Unions
SDG	UN Sustainable Development Goals <i>FNs bærekraftsmål</i>
SUN	Scaling Up Nutrition
UD	The Norwegian ministry of foreign affairs <i>Det norske utenriksdepartementet</i>
UNEP	United Nations Environment Programme <i>FNs miljøprogram</i>
WB	The World Bank <i>Verdensbanken</i>
WFP	World Food Programme <i>Verdens matvareprogram</i>

Foto: Tine Poppe for Utviklingsfondet.

Matsikkerhet, klimatilpasset landbruk og ernæring

Av: Anne Hatløy (Fafo), Malena Kyvik Martens (Fafo), Svein Erik Stave (Fafo)

Side	Innhold
4	Forkortelser
6	Introduksjon
7	Metode og analytisk rammeverk
8	Analytisk modell for vurdering av matsikkerhet
9	Prioriteringer og mål for norsk satsing på matsikkerhet
14	Tidligere støtte til matsikkerhet
14	Bruk av bistandsmidler
14	Kanaler støtten er formidlet gjennom
16	Oppfølging og målsetninger
17	Konklusjoner og anbefalinger
19	Anbefalinger
20	Referanser
21	Vedlegg

INTRODUKSJON

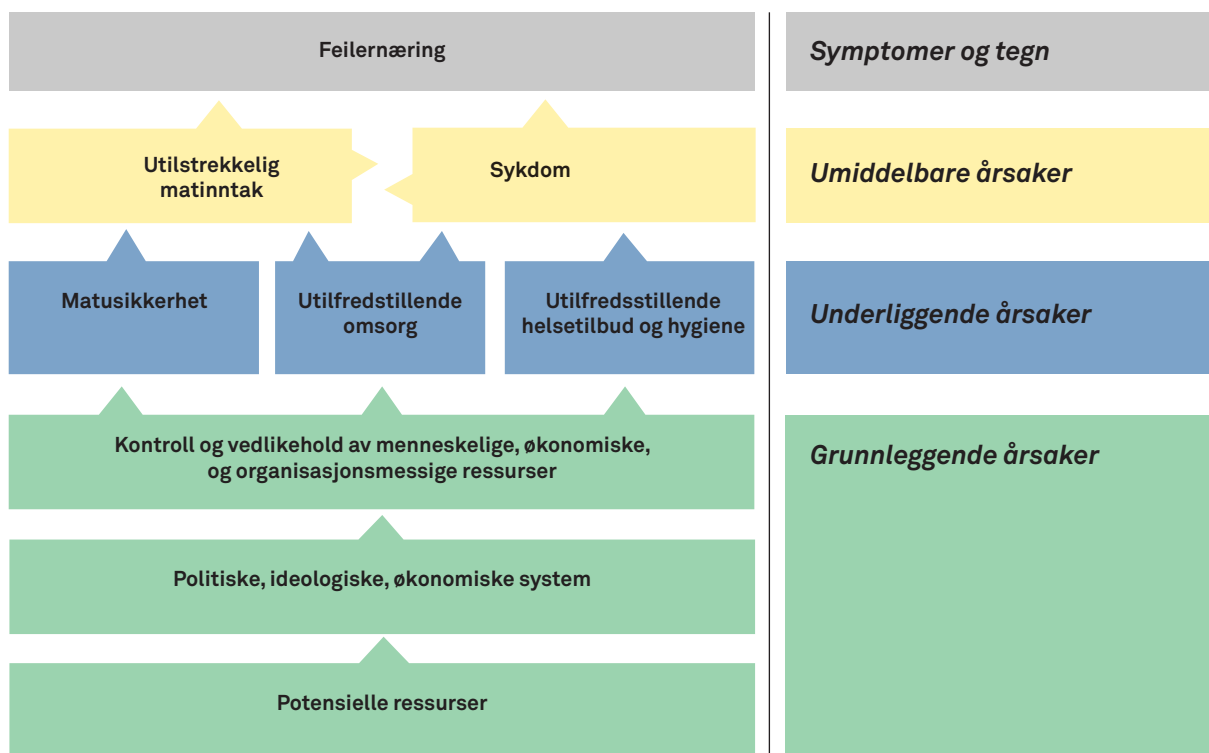

Foto: Harald Herland for Utviklingsfondet

Regjeringen skal i første halvår 2019 lansere en ny handlingsplan om bærekraftige matsystemer som inkluderer tiltak innen matsikkerhet og klimatilpasset landbruk og ernæring (Finansdepartementet 2018: 43). I bærekraftsmål 2 er målet å utrydde både sult og alle former for feilernæring innen 2030.

Utfordringene innen dette feltet er fortsatt store. De nyeste tallene viser at blant alle verdens barn under 5 år er fortsatt er 1 av 5 veksthemmet, og 1 av 13 er avmagret. I lavinntektslandene er det 1 av 3 som er veksthemmet, og 1 av 9 som er avmagret (FAO et al. 2018). Blant hele jordas befolkning er det 820 millioner mennesker, eller 1 av 9, som ikke har nok mat til å opprettholde et normalt, aktivt og sunt liv (FAO et al. 2018).

Den direkte årsaken til underernæring er et utilstrekkelig inntak av næringsrik mat og/eller sykdommer. Underliggende årsaker til underernæring er manglende matsikkerhet, utilfredsstillende helsetilbud og utilfredsstillende omsorg (se figur 1). For at å sikre en tilfredsstillende ernæringssituasjon, må det fokuseres både på mat og helse.

Figur 1. Årsaker til underernæring

Fafo har på oppdrag fra Forum for Utvikling og Miljø utarbeidet denne rapporten om norsk utviklingspolitikk og bistand til matsikkerhet og ernæring i lys av bærekraftsmålene. Rapporten søker å gi innspill til arbeidet med handlingsplanen gjennom en vurdering av hva som er gjort på feltet fra 2015 og fram til i dag, og hvordan denne satsingen har vært organisert og gjennomført. Disse erfaringene ses i lys av de foreløpige skissene til den nye handlingsplanen, og brukes som grunnlag for å identifisere elementer som bør være med i planen. Gjennomgangen tar spesielt for seg følgende spørsmål:

- **Hvilke mål har vært skissert for den norske satsingen på området i perioden 2015-18?**
  - Hvorfor er disse målene valgt?
  - I hvilken grad er målene samstemte?
- **Hvordan har arbeidet med å nå målene blitt gjennomført?**
  - Hvordan har bistandsmidlene blitt brukt?
  - Hvilke aktører har midlene blitt formidlet gjennom?
  - Hvilke mål har de ulike aktørene?
- **Hvordan har resultater blitt dokumentert og fulgt opp?**
  - I hvilken grad har lærdom fra tidligere erfaringer blitt brukt som grunnlag for satsingen?

Metode og analytisk rammeverk

Metode

Dette notatet baserer seg på data fra ulike kilder. Hovedkildene har vært politikkdokumenter fra den norske regjering og sentrale departement fra perioden 2015 til 2018, intervjuer med noen sentrale aktører på området, og Norads prosjektbase som inneholder statistikk over alle regnskapstall. I denne databasen ligger oversikt over alle norsk bistand. Dataene har blitt brukt til å kartlegge mat- og ernæringsrelatert bistand i perioden 2015-2017.

Alle prosjektene er tildelt DAC-koder utfra hvilken hovedsektor og subsektor de tilhører. I analysene har vi valgt å bruke trinn 1a i et DAC-kodefilter foreslått av nettverket «Scaling Up Nutrition» (SUN)². Med dette filteret er målet å bestemme prosjekter som bidrar til ernæring. Vi har kun valgt å forholde oss til første trinn i filteret for å kunne inkludere prosjekter innen matsikkerhet som ikke er direkte knyttet til ernæring. Filteret vi har brukt, kan deles inn i fire områder: tilgjengelighet av mat, tilgang på mat, folkehelse og omsorg (for detaljer over hvilke DAC-koder som inngår i hvert område, se Vedlegg 1).

¹<https://norad.no/en/front/toolspublications/norwegian-aid-statistics/access-to-microdata/>

²http://docs.scalingupnutrition.org/wp-content/uploads/2013/12/RESOURCE_TRACKING_METHODODOLOGY_SUN_DONOR_NETWORK.pdf

Foto: Tine Poppe for Utviklingsfondet.

Analytisk modell for vurdering av matsikkerhet

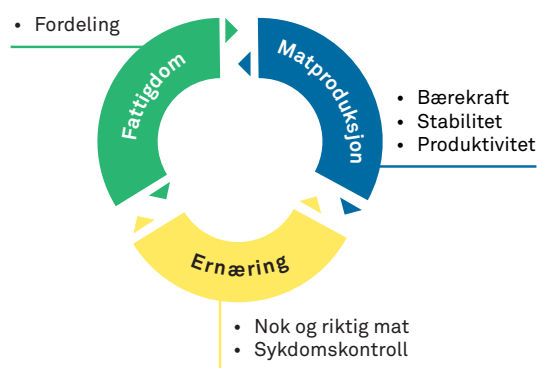
Matsikkerhet handler om at mennesker skal ha en stabil tilgang og tilgjengelighet til sunn og næringsrik mat, og rent drikkevann for å kunne leve aktive og sunne liv. For å oppnå matsikkerhet vil man være avhengig av tiltak som dekker tre elementer: fattigdom, ernæring og matproduksjon (Figur 2). Denne rapporten fokuserer på hvordan disse elementene henger sammen, og hvordan ensidig fokus på enkelte av elementene har konsekvenser i politikktutforming og effekten av arbeidet for matsikkerhet.

En satsing med et overordnet **ernæringsfokus**, vil ha som suksessfaktor at individene satsingen er rettet mot, får en bedret ernæringsstatus over tid – de vil ha nok og riktig mat, og en tilfredsstillende sykdomskontroll. Dette innebærer ikke bare at det er mat tilgjengelig, men også at det er kunnskap om sammensetning av kosthold, samt kunnskap om helse og tilstedeværelse av helsetjenester.

En satsing med **matproduksjonsfokus** vil ha som suksessfaktor at det produseres nok mat i et område. Veien fra matproduksjon til ernæring kan være veldig kort hvis mat produseres i det husholdet hvor den konsumeres. Hvis maten derimot

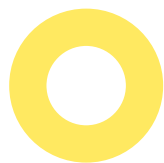
produseres for salg, vil man måtte se på hele verdikjeden for å vurdere hvordan matproduksjon kan påvirke husholdets matsikkerhet og så igjen kunne koble det opp mot individenes ernæringsforhold, husholdets matsikkerhet og så igjen kunne koble det opp mot individenes ernæringsforhold.

En satsing med **fattigdomsfokus** vil ansees som vellykket hvis færre individer havner under fattigdomslinja. Suksessen vil ligge i at individene vil kunne ha større økonomisk handlerom til å skaffe seg det de måtte trenge – inkludert mat og helsetjenester.

Figur 2 Analytisk modell for vurdering av matsikkerhet

PRIORITERINGER OG MÅL FOR NORSK SATSING PÅ MATSIKKERHET

Boks 1

Hovedinnhold i Strategi for Matsikkerhet i et klimaperspektiv (2013-2015)

Mål:

- Økt produktivitet i landbruket, fiskeri og akvakultur
- Bevare økosystem
- Støtte klimatilpasningen til små-brukere og småskalafiskere, spesielt kvinner
- Økt synergi mellom skog-, energi og landbruks-satsing
- Forebygging av sultkatastrofer i tørkeområder

Støtte til:

- Multilateralt, gjennom bl.a FAO, WFP, IFAD, Verdensbanken, IFC, Afrikabanken
- Regionalt, gjennom AU og deres ulike prosjekt, regionale bondeorganisasjoner og nettverksinstitusjoner (SACAU, EAFV, FANRPAN)
- Forskning (CGIAR og AUs forskningsråd for landbruk, Fara, samt nasjonale landbruksuniversiteter gjennom ambassadene
- Sivilt samfunnsorganisasjoner viktige for å styrke småskala matprodusenter og spesielt kvinners formelle og reelle rettigheter

Den kommende handlingsplanen om bærekraftige matsystemer, som skal inkludere tiltak for matsikkerhet og klimatilpasset landbruk og det nye ernæringsprogrammet, vil være en etterfølger av den tidligere norske strategien Matsikkerhet i et klimaperspektiv (2013-2015). Denne strategien var i hovedsak et forsøk på å samordne en ny norsk satsing på global matsikkerhet. Boks 1 viser hovedinnholdet i strategien. I korte trekk fokuserte strategien på å øke produktiviteten i landbruket, fiskeri og akvakultur, samt å bevare økosystemer. Særskilt støtte skulle gis til småbrukere og småskalafiskere, spesielt kvinner, for å gi dem muligheter til klimatilpasning og bærekraftig forvaltning. 500 millioner kroner skulle gis over en treårsperiode (2013-2015), og støtten skulle inkludere økt synergi mellom skog-, energi- og landbruks-satsingen, forebygging av sultkatastrofer i tørkeområder og økt støtte til regionale organisasjoner og initiativer.

Støtten skulle kanaliseres til samarbeid med blant annet bistand til enkeltland, samarbeid med multilaterale organisasjoner som FAO og WFP, afrikanske bondeorganisasjoner, forskningsinstitusjoner som Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR), samt sivilsamfunnsorganisasjoner. Videre var det lagt vekt på at norsk støtte til landbruk i Afrika skulle fremme afrikanske myndigheters egne strategier, og Norge skulle samarbeide med Den afrikanske union og dens ulike prosjekter og programmer. Et eksempel er NEPAD (New Partnership for African Development) (Utenriksdepartementet, 2012).

Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk er tema som er sektor-overgripende og berører dermed flere forskjellige politikkområder. Dette kommer sterkest frem i Meld. St. Nr. 24 (2016-2017) Felles ansvar for felles framtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk (Utenriksdepartementet 2016a). Stortingsmeldingen bekrefter at bærekraftig utvikling er et sentralt prinsipp i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Den sentrale rollen FN's tusenårs mål hadde hatt som førende for politikken, blir videreført gjennom bærekraftsmålene. Både fiskeri, helse, ernæring og klimatilpasset landbruk står sentralt i arbeidet med å både sikre matsikkerhet og oppnåelsen av flere bærekraftsmål.

Boks 2

Hovedinnhold i Stortingsmeldinger som omtaler matsikkerhet, ernæring og klimatilpasset landbruk

Meld. St. Nr. 25 (2013-2014) Utdanning for Utvikling (Utenriksdepartementet 2014a)

- Fremhever den vesentlige koblingen mellom ernæring, matsikkerhet og utdanning, og hvordan utdanning i mange tilfeller kan bidra til å redusere feilernæring, underernæring og sult.

Meld. St. Nr. 10 (2014-2015) Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken (Utenriksdepartementet 2014b)

- Slår fast at matsikkerhet favner om flere menneskerettigheter, blant annet retten til god helse og retten til mat. Det blir slått fast at hovedårsakene til kronisk sult er marginalisering, fattigdom, diskriminering, mangel på tilgang til mat, mangel på tilgang til ressurser som land, skog eller fisk, og usikre landrettigheter.

Meld. St. Nr. 22 (2016-2017) Hav i utenriks- og utviklingspolitikken (Utenriksdepartementet 2016b)

- Regjeringen jobber for økt oppmerksomhet om sjømatens rolle for matsikkerhet og ernæring. Klimaendringer påvirker ikke bare matsikkerhet på land, men endringer som havforsuring, dårlig kystsoneforvaltning og andre påvirkningsfaktorer. God forvaltning av naturressursene krever hensiktsmessig regelverk for ivaretagelse av økosystem og matsikkerhet.

Meld. St. Nr. 24 (2016-2017) Felles ansvar for felles framtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk (Utenriksdepartementet 2016a)

- Det er i denne stortingsmeldingen at bærekraftig utvikling og bærekraftsmålene blir lansert som bærende i norsk utenriks- og utviklingspolitikk, og både fiskeri, helse, ernæring og klimatilpasset landbruk er tema som er viktig for å både sikre matsikkerhet og oppnåelsen av flere bærekraftsmål.

Foto: Harald Herland for Utviklingsfondet.

Både i strategien for matsikkerhet i et klimaperspektiv (2013-2015) og Meld. St. Nr. 24, blir klimatilpasset landbruk etablert som en av de viktigste prioriteringene for å nå bærekraftsmål 1 og 2 om fattigdom, sult, matsikkerhet og bedre ernæring. (Boks 2 viser hovedpunktene i andre stortingsmeldinger som omtaler matsikkerhet, ernæring og klimatilpasset landbruk.)

Både i strategien for matsikkerhet i et klimaperspektiv og Meld. St. Nr. 24 blir klimatilpasset landbruk etablert som en av de viktigste prioriteringene for å nå bærekraftsmål 1 og 2 om fattigdom, sult, matsikkerhet og bedre ernæring. Mye av det norske bidraget til dette skjer gjennom internasjonal forskning i regi av FAO, CGIAR og Den globale stiftelsen for avlingsmangfold (GCDT). De største norske bidragene til klima og miljørettet bistand skjer gjennom klima- og skogsatsingen og Det grønne klimafondet. FNs miljøprogram (UNEP) og Det globale miljøfondet (GEF) er andre viktige samarbeidspartnere. Norge har dessuten arbeidet for at de multilaterale utviklingsbankene skal øke klimafinansieringen som andel av utlån og gavemidler. I tillegg er klima- og skogsatsing vurdert som et viktig bidrag til bærekraftsmål 13 om å stoppe klimaendringene og mål 15 om liv på land. Klima- og skogsatsingens viktigste rolle er å bidra med insentiver til myndighetene for å redusere avskoging og skogforringelse, samt styrke urfolks rettigheter i mange utviklingsland (Utenriksdepartementet 2016a).

Det er ikke bare stortingsmeldinger som sier noe om regjeringens prioriteringer og mål innenfor matsikkerhet og klimatilpasset landbruk. Statsbudsjettet for 2017-2018 inneholder flere mål for matsikkerhet: redusert sult og fattigdom på landsbygda i utviklingsland, med fokus på kvinner, småbrukere og småskala fiskere; styrket matsikkerhet i utviklingsland, særlig i afrikanske partnerland; bærekraftig, klimatilpasset landbruk og naturressursforvaltning, sikring av viktige samlinger av plantegenetiske ressurser for mat og landbruk; redusert underernæring blant barn under fem år; og bedret matsikkerhet og ernæring gjennom støtte til FAO (Utenriksdepartementet 2017).

Den kommende handlingsplanen følger opptrappingsplanen om klimatilpasset landbruk og matsikkerhet i utviklingsland, som regjeringen

utarbeidet som svar på anmodningsvedtak nr. 70 (2017-2018) av 4. desember 2017. I denne opptrappingsplanen er regjeringens prioriteringer konkretisert. De overordnede prioriteringene vil være økt matproduksjon, økt vekt på forebygging og styrke samspillet mellom humanitær assistanse og langsiktig utvikling, fremme kvinners rolle i landbruket, og sette fokus på veksthemning blant barn.

I statsbudsjettet for 2018-2019 står det at hovedmålet for budsjettåret er at bærekraftige matsystemer er etablert, at flere mennesker, spesielt kvinner, tar del i den formelle landbruksøkonomien, og at veksthemning blant barn skal være redusert. Nytt i statsbudsjettet 2018-2019 er at det er opprettet en egen post for matsikkerhet og landbruk (Kapittel 162/post 71). Denne bevilgningen

Prioriteringer	Spesifiserte målgrupper	Kilder
Økt produktivitet	Småskala bønder Småskala fiskere Kvinner	Matsikkerhet i et klimaperspektiv (2013-2015)
Bevare økosystemer		
Støtte til klimatilpasning		
Bærekraftig forvaltning		
Forebygging av sultkatastrofer i tørrlandsområder		
Økt matproduksjon	Kvinner Barn Småskala bønder Småskala fiskere Afrika	Statsbudsjettet 2017-2018; og Opptrappingsplanen for matsikkerhet og klimatilpasset landbruk
Fremme entreprenører i landbruk og næringsutvikling		
Utvikle og bruke teknologi og innovative løsninger		
Styrke samspillet mellom humanitær assistanse og langsiktig utvikling		
Redusere veksthemning blant barn		
Fremme kvinners nøkkelrolle for matsikkerhet		
Redusert sult og fattigdom på landsbygda		
Økt matsikkerhet		
Mer bærekraftig og klimatilpasset landbruk med spesiell fokus på å bygge motstandsdyktighet mot kriser		
Mer bærekraftige og klimatilpassede matsystemer	Kvinner Barn Bønder Fiskere Oppdrettere Afrika	Statsbudsjettet 2018-2019
Økt deltakelse i den formelle landbruksøkonomien		
Redusere veksthemning hos barn		
Fremme bruk av teknologi og innovative løsninger i matsystemene		

Tabell 1 oppsummerer prioriteringer og mål for norsk støtte til matsikkerhet, klimatilpasset jordbruk og ernæring som er nevnt i de mest sentrale policy-dokumenter siden 2012. Prioriteringene og målsetningene har vært relativt konsistente siden strategien om matsikkerhet i et klimaperspektiv ble lansert i 2012.

Foto: Tine Poppe for Utviklingsfondet.

skal dekke støtte til tiltak for å bedre ernæring, matsikkerhet og klimatilpasset landbruk. I dette budsjettet foreslår regjeringen å prioritere samarbeid med multilaterale organisasjoner, arbeide aktivt for å utnytte mer av potensialet innen fiskeri og bruk av havets ressurser til ernæring og matsikkerhet, samt å inkludere tilgjengelig teknologi, digitale verktøy og innovative matløsninger i matsystemene. I tillegg vil de også fortsette med bilateral støtte til prosjekter om matsystemer i Afrika (Utenriksdepartementet 2018).

Tabell 1 oppsummerer prioriteringer og mål for norsk støtte til matsikkerhet, klimatilpasset landbruk og ernæring som er nevnt i de mest sentrale politikkdokumenter siden 2012. Prioriteringene og målsetningene har vært forholdsvis uendrede siden strategien om matsikkerhet i et klimaperspektiv ble lansert i 2012.

Den kommende handlingsplanen er ventet å videreføre prioriteringene og målsetningen fra tidligere, og har som mål å konkretisere disse. I beskrivelsen av handlingsplanen gitt i Opptappingsplanen om matsikkerhet og klimatilpasset landbruk i utviklingsland heter det: «Den kommende handlingsplanen for bærekraftige matsystemer vil konkretisere prioriteringene, vurdere innsatsnivå og hvilke samarbeidspartnere som er best egnet. Om vi skal inngå samarbeid på landnivå, må prioriteringene speile landets behov og våre muligheter» (Finansdepartementet 2018, s. 147).

Til tross for gode målsetninger og lovende ambisjoner, vil oppnåelsen av målene møte på en del uløste utfordringer innen bistand og utvikling generelt. En av disse er forholdet mellom å ha en målrettet støtte til utvalgte grupper, som småskala bønder og fiskere, og å gi støtte rettet mot generell næringsutvikling og vekst innen landbrukssektoren. Selv om det ikke er en direkte motsetning mellom disse to typene støtte, har erfaring vist at generell støtte til næringsutvikling og vekst ikke nødvendigvis når utvalgte grupper, og i mange tilfeller er slik støtte med på å marginalisere utsatte grupper ytterligere. På den annen side har erfaring også vist at direkte støtte til utsatte grupper ikke nødvendigvis fører til vekst og utvikling innen sektorer eller i samfunnet som helhet.

Tilsvarende erfaringer er forbundet med innføring av teknologi og utvikling av et landbruk basert på økt bruk av innsatsfaktorer som kunstgjødsel og plantevernmidler. Tilgang til ny teknologi og ulike innsatsfaktorer er i betydelig grad knyttet til blant annet den kunnskapen og investeringsstyrken landbrukere har i utgangspunktet, og småbønder og småskala fiskere står i fare for å bli ytterligere marginalisert i en slik prosess.

Målsetninger om økt matproduksjon har også viste seg kunne føre til miljøutfordringer som avskoging, overforbruk av vannressurser, utarming av jord, avrenning av nærings- og plantevernstoffer, ødeleggelse av fellesressurser (økosystemer) som

for eksempel våtmarksområder og skog. Det har også vist seg at målsetninger om økt produksjon og målsetninger om bærekraftig landbruk er krevende å oppnå samtidig mange steder.

Betydningen av ulike steders særegenheter (kontekst) har vist seg å være sentral for å oppnå ulike målsetninger og for å skape bærekraftig utvikling i ulike land. Selv om det finnes flere universelle metoder for å skape utvikling, spiller lokale forhold en stor rolle både med hensyn til hvilke utviklingsaktiviteter som prioriteres (og av hvem) og ikke minst med hensyn til å hindre utilsiktede negative konsekvenser for enkelte grupper i samfunnet eller miljøet. For eksempel spiller adgang til og bruk av fellesressurser, som ikke inngår i det formelle markedet, en stor rolle for fattige og marginaliserte grupper i mange land. Dette er ressurser som i mange tilfeller forsvinner i forbindelse med landbruksutvikling.

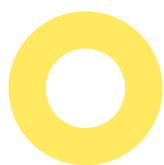
Den norske støtten til matsikkerhet internasjonalt legger betydelig vekt på næringsutvikling. I opptrappingsplanen står det blant annet at «bærekraftig matproduksjon har en målsetting om å utvikle lønnsom drift for bønder, fiskere og oppdrettere for å oppnå matsikkerhet. Landbruk må derfor også sees i sammenheng med arbeidet for næringsutvikling og jobbskaping» (Finansdepartementet 2018, s. 142-143).

Matproduksjon og matsikkerhet settes også i en større sammenheng ved å referere til verdikjedene og støtte til alle ledd innen disse for fremme utvikling innen landbruket, og for at landbruket skal bidra til økonomisk utvikling på nasjonalt nivå. I statsbudsjettet for 2017-2018 står det: «Produksjon, høsting, lagring, transport, foredling, pakking, distribusjon, handel, konsum – en verdikjede mennesker ikke kan være foruten. Verdikjeden dekker ikke bare menneskets primærbehov, den er også en motor for fattigdomsreduksjon, økonomisk vekst og jobbskaping» (Finansdepartementet 2018, s 142).

I opptrappingsplanen for matsikkerhet og klimatilpasset landbruk refereres det til begrepet «matsystem» som grunnlag for norsk støtte innen området (Finansdepartementet 2018). Begrepet vil bli videreført og stå sentralt i den kommende handlingsplanen. Så langt er imidlertid ikke begrepet «matsystem» klart definert. Referansene så langt peker imidlertid på at begrepet innebærer at matsikkerhet settes inn i et enda større perspektiv enn «verdikjede». I tillegg til komponentene i verdikjeden, vil da et matsystem også omfatte komponenter og sammenhenger knyttet til helse, utdanning og kunnskap, miljø, arbeidsmarked og sysselsetting, konsum- og forbruksvaner, samt internasjonale faktorer som handelsreguleringer. En slik systemtilnærming til matsikkerhet, landbruk og ernæring er et veldig godt grunnlag for å kunne sikre en helhetlig og samstemt satsing innen området. Samtidig setter en slik tilnærming krav til strategisk operasjonalisering og konkretisering på et helt annet nivå enn tidligere.

Foto: Tine Poppe for Utviklingsfondet.

TIDLIGERE STØTTE TIL MATSIKKERHET

For å få danne et bilde av den norske innsatsen som ytes for å nå de norske målsetningene innen matsikkerhet, klimatilpasset landbruk og ernæring, ser vi i dette delkapittelet på hvordan bistandsmidlene har blitt brukt, hvilke aktører midlene er formidlet gjennom, og til hvilke type tiltak.

Bruk av bistandsmidler

I 2017 ble 22 prosent av all bistand bevilget til mat- og ernæringsrelatert prosjekter (se Figur 2). Dette er en økning fra de foregående årene, både relativt til hele bistandsbudsjettet, hvor bevilgningene har ligget jevnt på 17-18 prosent så langt tilbake som i 2011 (Torheim et al 2017), og også i absolutte tall,

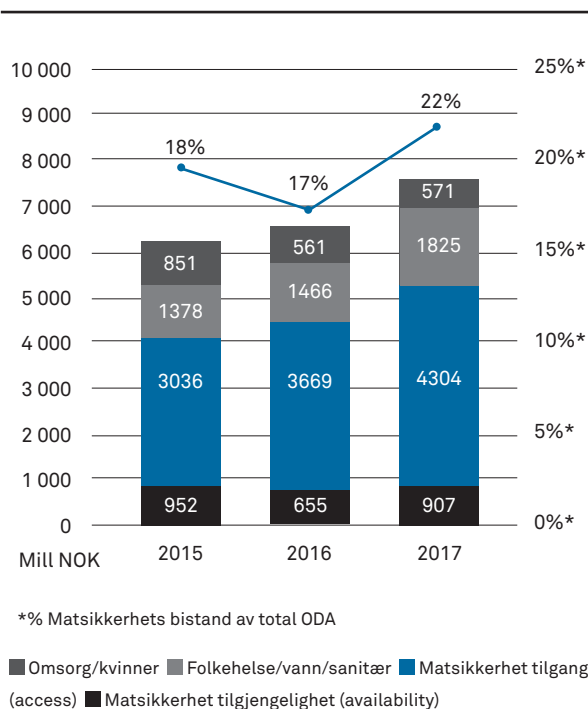
hvor det har vært en økning fra 6,2-6,3 milliarder NOK i 2015-16 til 7,6 milliarder i 2017.

Som Figur 3 viser, er den langt største økningen i bevilgninger til mat- og ernæringsrelaterte prosjekter knyttet til matsikkerhetsprosjekter som dreier seg om tilgang på mat (access). Største delen har gått til posten «emergency response» (93-95 prosent). Denne posten har økt fra 2,8 milliarder i 2015 til 4 milliarder kroner i 2017. Feltet «tilgjengelighet av mat» har ikke økt.

Kanaler støtten er formidlet gjennom

Som diskutert i forrige kapittel er de overordnede prioriteringene for norsk innsats innen matproduksjon, økt vekt på forebygging og styrket samspill mellom humanitær assistanse og langsiktig utvikling, fremme kvinners rolle i landbruket og bedret ernærings situasjon blant barn, med særlig vekt på redusert veksthemning blant barn. Omlag halvparten av norsk støtte til dette feltet har i årene 2015 til 2017 blitt kanalisert gjennom multilaterale institusjoner (Tabell 2). Listen på avtalepartnere er på over 400 ulike aktører.

Noen av de største organisasjonene Norge støtter på mat- og ernæringsfeltet, er Verdensbanken, WFP (Verdens matvareprogram), FAO (FNs organisasjon for ernæring og landbruk), IFAD (Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling) og CGIAR (Konsortiet for internasjonale landbruksforskningssentre) (Norad (2017b), Den globale stiftelsen for avlingsmangfold (Crop Trust) og NEPAD (New Partnership for Africa's Development).

Figur 3 Bevilgninger til matsikkerhetsrelaterte prosjekter i perioden 2015-17 (i mill NOK)

Videre bevilger Norge årlig 400 millioner NOK til GCF (Det grønne klimafondet) (Regjeringen 2014).

Disse organisasjonene har alle sine kjerneområder og overordnede målsetninger. Verdensbankens overordnede mål er knyttet til fattigdomsbekjempelse. IFAD har som oppdrag å bekjempe fattigdom på landsbygda i utviklingsland. NEPAD er et regionalt partnerskap gjennom Den afrikanske unionen, og deres overordnede mål er fattigdomsutryddelse. CGIAR ønsker å bidra til økt bærekraftig matproduksjon i utviklingsland med mål om fattigdomsreduksjon, bedret mat- og ernæringsikkerhet og å forbedre bruk av naturresurser og økosystemer.

FAO sitt hovedfokus er å bekjempe sult gjennom å sikre matsikkerhet for alle, slik at folk har stabil tilgang på mat, som gir dem muligheter til å leve aktive og sunne liv. WFP fokuserer på fattige og sultne, særlige i krisesituasjoner. GCF ønsker å være et sentralt verktøy for finansiering av klimatiltak i utviklingsland, og ønsker å bidra til utslippsreduksjon (se vedlegg 2 for en litt mer detaljert beskrivelse av de enkelte organisasjoners målsetninger).

Dette viser at mens det for en del organisasjoner er en økonomisk utvikling som er det overordnede målet, er det andre som fokuserer mer på tilgangen til mat eller vektlegger klimadimensjonen.

	Prosent			Millioner NOK		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Multilateral institusjoner	48	51	57	2 966	3 215	4 372
Norske NGOer	31	39	33	1 957	2 463	2 508
Internasjonale NGOer	6	3	5	387	181	348
Lokale NGOer	6	3	2	371	181	132
Regjeringer/ministerier i utviklingsland	6	2	2	384	123	130
Andre	2	3	2	152	188	117
Totalt	100	100	100	6 217	6 351	7 607

Tabell 2 Avtalepartnere innen norsk mat- og ernæringsbistand

Foto: Tine Poppe for Utviklingsfondet.

OPPFØLGING OG MÅLSETNINGER

Sist det ble utført en evaluering av all (bilateral) norsk bistand til landbruk og matsikkerhet var i 2013 (Norad 2013). Ellers har støtten på dette området kun blitt evaluert i forbindelse med evalueringer av bistand til enkelte land. En gjennomgående kritikk i 2013-evalueringen, og i en senere evaluering av generell resultatoppfølging i norsk bistand (Norad 2018), er at det legges alt for liten vekt på overordnet resultatoppfølging i bistandsforvaltningen. I evalueringen av norsk bilateral bistand til landbruk og matsikkerhet konkluderes det blant annet med at:

- Positive virkninger er sannsynlige men sjelden bevist på grunn av mangel på data. Virkninger på matproduksjon er best dokumentert, virkninger på ernæring minst.
- Svak planlegging og mangel på startdata (baseline) svekker ofte muligheten til å vurdere resultater.
- Norske myndigheter må systematisere lærdommer fra bevaringsjordbruk bedre.
- Det må kreves startinformasjon og planer som gjør tiltakene lettere å evaluere.

I en fersk evaluering av norsk bistandsforvaltnings bruk av såkalt resultatbasert styring (Results-Based Management) konkluderes det med at «Den norske bistandsforvaltningen, det vil si Norad og UD, mangler en helhetlig og strategisk forståelse av hvordan alt det som rapporteres skal bidra til å forme norsk bistand» (Norad 2018). Evalueringen peker videre på at:

- Norad og UD mangler en samstemt forståelse av hva mål og resultatstyring betyr i praksis.
- Dagens varierende praksis balanserer ikke godt nok forholdet mellom rapportering/kontroll

og læring. Det er et fokus på å vise hva norske skattebetaleres penger er brukt til, men resultatene brukes i liten grad til å gjøre bistanden mer effektiv.

- Gode resultater styrer ikke på noen systematisk måte hvem og hva som får penger. Politiske føringer og andre momenter – for eksempel at en organisasjon har vært partner i mange år – er ofte viktigere enn dokumenterte gode resultater.
- Kravene fra bistandsforvaltningen gjør at organisasjonene bruker store ressurser på å samle inn og rapportere resultater som organisasjonene selv ikke nødvendigvis ser verdien av. De bruker mye ressurser på dette, og mindre på læring og forbedring.
- Bistandsadministrasjonens fokus på resultater fører til større åpenhet og muligens også mer tillit til bistanden, men fører neppe til at partneren faktisk leverer bedre resultater for de de skal hjelpe.

Systematisk måling og bruk av resultater har direkte sammenheng med gode og spesifiserte strategier og planer. Såkalte endringsteorier (Theories of Change) har blitt vanlig å kreve fra aktører som gjennomfører bistandsprosjekter, men er ennå ikke brukt som et verktøy i utforming og oppfølging av overordnede nasjonale strategier og planer fra norske myndigheter. God oppfølging av resultater i forbindelse med en handlingsplan om bærekraftige matssystemer vil være helt avhengig av at komponentene og sammenhengene i et matsystem defineres klart, og at det utvikles et indikatorsystem som måler både fremgang i forhold til målsetninger, men som også overvåker eventuell negative konsekvenser for grupper og miljø.

KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

Den kommende handlingsplanen om bærekraftige matsystemer vil bygge på målsetningene og prioriteringene fra tidligere politikkdokumenter, i første rekke opptrappingsplanen for matsikkerhet og klimatilpasset landbruk som beskrevet i Statsbudsjettet for 2018. I forhold til tidligere politikkdokumenter (blant annet Matsikkerhet i et klimaperspektiv (2013-2015)) legger opptrappingsplanen og siste Statsbudsjett (2018-2019) mer vekt på utvikling av næringsliv og entreprenører knyttet til landbruk, noe som også inkluderer et fokus på utvikling av teknologi og innovative løsninger samt økt deltakelse i den formelle landbrukssektoren. Målgruppene for politikken er primært de samme som tidligere, med spesielt fokus på småskalaproducenter og kvinner, men i tillegg er barn spesielt nevnt som målgruppe i opptrappingsplanen i tilknytning til en målsetning om å hindre underernæring, særlig i form av veksthemming.

Handlingsplanen vil i prinsippet legge opp til en helhetlig og sektorovergripende tilnærming gjennom sitt fokus på «matsystemer» som grunnlag for utvikling. En slik tilnærming har et stort potensial for å kunne oppnå gode resultater, men er også krevende med hensyn til å identifisere og konkretisere de områdene som inngår i et matsystem, og hvordan disse virker sammen. Konseptet matsystem er ikke klart definert i verken opptrappingsplanen eller andre politikkdokumenter per i dag, ut over at det refereres til sammenhenger mellom en rekke områder som matsikkerhet, bærekraftig landbruk, ernæring, næringsutvikling, arbeid, klima, helse og utdanning. Opptrappingsplanen referer i tillegg til et fokus på verdikjeder, som kan ses på som en del av et helhetlig matsystem men som begrenser seg til næringslivsdimensjonen av et slikt system.

Foto: Tine Poppe for Utviklingsfondet.

Selv om det i de aktuelle politikkdokumentene nevnes en del områder som inngår i et matsystem, er det også noen områder som ikke nevnes, men som har betydelig innvirkning på hvordan matsystemer utvikles i forhold til å nå målsetningene i den norske politikken. Det er for eksempel få referanser til politiske forhold og maktstrukturer, og hvordan disse påvirker matsikkerhet. Landrettigheter og ulike gruppers tilgang til land og ressurser er sentrale utfordringer knyttet til matsikkerhet i mange land, og innsats knyttet til organisering og styrking av marginaliserte grupper er en naturlig del av utvikling av matsystemer.

Politikkdokumentene er også uklare i forhold til hvilke kanaler den norske satsingen på området skal forvaltes gjennom. Næringslivssatsing er spesielt nevnt, og Norfund er et verktøy som naturlig inngår i en slik satsing. I tillegg er flere internasjonale og regionale organisasjoner og fond nevnt eksplisitt,

Foto: Tine Poppe for Utviklingsfondet.

blant annet Crop Trust, FARA, NEPAD og Global Financing Facility. Sivilsamfunnsorganisasjoner er ikke eksplisitt nevnt som kanal for satsingen, men det antas at sivilsamfunnet, både norske og lokale organisasjoner, fremdeles vil ha en betydelig rolle i satsingen framover. På samme måte som den uklare operasjonaliseringen av «matsystem», er det ikke først og fremst en beskrivelse av relevante kanaler som mangler, men hvordan disse ulike kanalene er tenkt å utfylle hverandre i forhold til å nå de satte målene.

Næringslivssatsing er utvilsomt et viktig verktøy for utvikling, men vekst i matproduksjon og næringsliv knyttet til produksjonen fører ikke automatisk til økt matsikkerhet og utvikling hos grupper som er marginaliserte i utgangspunktet. Lang erfaring med bistand viser tvert imot at et ensidig fokus på vekst og næringsliv ofte fører til en forsterkning av allerede skjeve fordelingsmekanismer og en ytterligere svekkelse av marginaliserte grupper, spesielt knyttet til mangel på landrettigheter, tilgang til ressurser, og investeringsmuligheter. Det er derfor viktig at en næringslivssatsing komplementeres med innsats for å sikre at marginaliserte grupper, inkludert de som neves spesielt i målsetningene for norsk politikk, får ta del i utviklingen og de verdier som skapes.

Resultatoppfølging har vært en stor svakhet i den tidligere norske satsingen knyttet til landbruk og matsikkerhet. Den eneste helhetlige evalueringen av Norges innsats knyttet til dette området ble utført i 2012. Dette var en ex-post evaluering, det vil si at datamaterialet benyttet i evalueringen primært ble produsert i forbindelse med evalueringen og ikke som følge av en systematisk plan for resultatoppfølging av satsingen fra start til mål. Etablering av gode resultatoppfølgingssystemer, inkludert systemer for læring og justering av satsinger, er avhengig av klare operasjonaliseringer av strategiske visjoner og målsetninger, og det er et stort forbedringspotensial i begge disse ender i forhold til tidligere satsinger innen området landbruksutvikling og matsikkerhet.

Anbefalinger

På bakgrunn av disse overordnede konklusjonene, gis følgende anbefalinger som innspill til ferdigstillingen av den kommende handlingsplanen om bærekraftige mat-systemer:

Anbefaling 1: Konseptet «matsystem» bør spesifiseres, noe som innebærer en konkretisering av hvilke områder/komponenter et slik system består av, og hvordan disse komponentene henger sammen i forhold til å nå de overordnede målsetningene i den kommende handlingsplanen. Spesielt bør sammenhenger mellom tilgang til mat og helse og utdanning utdypes. Spesifiseringen av «matsystem» bør også gjøres med tanke på hvordan resultater for utvikling av matsystemer skal måles og følges opp.

Anbefaling 2: Næringslivsfokuset i de siste politikkdokumentene som ligger til grunn for den kommende handlingsplanen, bør komplementeres med et fokus på å nå marginaliserte grupper direkte, for eksempel i form av tilgang til kapital som mikrokreditt, styrking av småprodusenter og deres organisasjoner, og sikring av tilgang til land og ressurser for slike grupper. Det er spesielt viktig at kontekstuell kunnskap om maktstrukturer og fordelingsmekanismer legges til grunn for valg av tiltak, inkludert utviklingen av næringsliv.

Anbefaling 3: Det bør sikres at de ulike kanalene og aktørene som brukes for å implementere den kommende handlingsplanen er samstemte og komplementerer hverandre i forhold til å nå målene som ligger til grunn for planen.

Anbefaling 4: Utvikling av systemer for resultatmåling og –oppfølging bør prioriteres mye høyere enn i tidligere initiativer. Slike systemer, for planen som helhet og for individuelle tiltak, bør utvikles før planen og tiltak settes ut i livet og være en integrert del av implementeringen. Resultatmålingen bør være systematisk og balansert, med fokus på å bidra til læring og forbedring i minst like stor grad som å ha et fokus på dokumentasjon av fremgang. Resultatmålingen bør også ha et spesielt fokus på resultater for marginaliserte målgrupper som småskalaprodusenter og kvinner.

Foto: Utviklingsfondet

Referanser

FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2018). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2018*. Building climate resilience for food security and nutrition. Rome, FAO.

Finansdepartementet (2018). *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2018* (Prop. 85S 2017-2018).

Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/84a2c4d37d1e45e1b796ede6e39a1cfe/no/pdfs/prp201720180085000dddpdfs.pdf>, den 04.11.18.

Norad (2013). *Evaluation of Norway's Bilateral Agricultural Support to Food Security*. Hentet fra <https://norad.no/globalassets/import-2162015-80434-am/www.norad.no-ny/filarkiv/vedlegg-til-publikasjoner/evaluation-of-norways-bilateral-agricultural-support-to-food-security.pdf>, den 21.12.2018.

Norad (2017b). *Multilateral støtte til landbruk*. Hentet fra <https://norad.no/tema/klima-miljo-og-na-turressurser/landbruk/multilateral-stotte/>, den 02.11.18.

Norad (2018). *Evaluation of Norwegian aid administration's practice of Result-Based Management*. Hentet fra <https://norad.no/contentassets/8d8b2cbc48dd4a29872580a4845ed3d1/4.18-evaluation-of-the-norwegian-aid-administrations-practice-of-rbm.pdf>, den 21.12.2018.

Regjeringen (2014). *Startskudd for Det Grønne Klimafondet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Startskudd-for-Det-gronne-klimafondet3/id765163/>, den 16.11.18.

Torheim LE, Hatløy A and Sommerfelt T (2017). Ernæring er sentralt i 2030-agendaen: Hvor står norsk utviklingspolitikk? In: *Ernæring – Et sulteforet utviklingsfelt*. Redd Barna 05/2017. Oslo: Redd Barna.

Utenriksdepartementet (2012). *Matsikkerhet i et klimaperspektiv*, i samarbeid med Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Miljøverndepartementet. Strategi 2013-15. hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/utvikling/matsikkerhet_rapport2007.pdf, den 21.12.2018

Utenriksdepartementet (2014a). *Utdanning for Utvikling*. (Meld. St. 25, 2013-2014) Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/118ab85ad919493699f9623aad5652fb/no/pdfs/stm201320140025000dddpdfs.pdf>, den 02.11.18.

Utenriksdepartementet (2014b). *Muligheter for alle – Menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken*. (Meld. St. 10, 2014-2015). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/261f255d028b42cab91ad099ee3f99fc/no/pdfs/stm201420150010000dddpdfs.pdf>, den 02.11.18.

Utenriksdepartementet (2016a). *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*. (Meld. St. 24, 2016-2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/217f38f99ed-f45c498befc04b7ef1f7e/no/pdfs/stm201620170024000dddpdfs.pdf>, den 02.11.18.

Utenriksdepartementet (2016b). *Hav i utenriks- og utviklingspolitikken*. (Meld. St. 22, 2016-2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/1b21c0734b5042e489c24234e9927b73/no/pdfs/stm201620170022000dddpdfs.pdf>, den 02.11.18.

Utenriksdepartementet (2017). *Prop. 1S 2017-2018. For budsjettåret 2018*. Hentet fra https://www.statsbudsjettet.no/Upload/Statsbudsjett_2018/dokumenter/pdf/ud.pdf, den 02.11.18.

Utenriksdepartementet (2018). *Prop. 1S 2018-2019. For budsjettåret 2019*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/c910991af9c0483db9edc50fca4b9049/no/pdfs/prp201820190001_uddpdfs.pdf, den 12.11.18.

Vedlegg

1 DAC-kode filter for klassifisering av mat- og ernæringsrelaterte prosjekt

Kategori	DAC-kode
Tilgjengelighet av mat	31110 agricultural policy and administrative management; 31120 agricultural development; 31140 agriculture water resources; 31150 agricultural inputs; 31161 food crop production; 31163 livestock; 31166 agricultural extension; 31181 agricultural education/training; 31182 agricultural research; 31193 agricultural financial services; 31194 agricultural co-operatives; 31310 fishing policy and administrative management; 31191 agricultural services; 31320 fishery development; 31381 fishery education and training; 43040 rural development
Tilgang på mat	16010 social welfare services; 16011 social protection; 52010 food aid/food security programs; 72010 material relief assistance and services; 72040 humanitarian/emergency relief; 72050 relief coordination, protection and support services; 73010 reconstruction, relief and rehabilitation
Folkehelse/vann/sanitær	Folkehelse: 12110 health policy and administrative management; 12220 basic health care; 12250 infectious disease control; 12261 health education; 12281 health personnel development; 13020 reproductive health care; 13022 maternal health including neonatal health; Vann(Sanitær): 14030 basic drinking water supply and sanitation; 14032 basic sanitation; 14031 basic drinking water supply
Omsorg/kvinner	15170 women's equality organizations and institutions; 51010 general budget support

2 Strategier og mål til de viktigste multilaterale aktørene

Organisasjon	Strategi/mål
Det Grønne Klimafondet	Støtte blir gitt til program og prosjekt fokuserer på skifte til lavutslipp og bærekraftig utvikling.
Verdensbanken	Stoppe ekstrem fattigdom innen 2030 og øke velstanden for 40% av de fattige verden over. Matsikkerhet og klimasmart landbruk gjennom å: akselerere inkluderende, bærekraftig og økonomisk utvikling, bygge robusthet mot sjokk og trusler, innovasjon, infrastruktur og ressurser.
FAO	Oppnå matsikkerhet for alle gjennom: redusere sult, matusikkerhet og underernæring; gjøre landbruk, skogbruk og fiskeri mer produktivt og bærekraftig; redusere fattigdom i rurale strøk; legge til rette for inkluderende og effektive landbruk og matsystemer; øke robusthet i sårbare samfunn.
Global Alliance for Climate-Smart Agriculture	Fostre læring, kunnskapsdeling, nettverksbygging.
IFAD	Øke produksjonskapasitet til fattige i rurale strøk; øke deres utbytte og fordel fra å delta i markedet; styrke bærekraft og klimarobustheten i deres økonomiske aktiviteter.
CGIAR	Redusere fattigdom, forbedre mat- og ernæringsikkerhet, og forbedre bruk av naturressurser og økosystem.
New Partnership for Africa's Development (NEPAD)	Utvikling av menneskelig kapital (kompetanse hos unge, jobbskaping, fokus på kvinner; regional integrasjon, bygging og utbedring av infrastruktur (energi, vannkraft, IKT, transport, handelssystem); industrialisering, forskning, teknologi, innovasjon; styring og kontroll av naturressurser; matsikkerhet.
Crop Trust	Støtte til de viktigste internasjonale genbankene med fokus på diversitet og tilgang; effektiv styring av genbanker; koordinering mellom konserveringsinstitusjoner for å sikre beskyttelse av og tilgang til avlsmangfold; samle avlingsfrø til frølageret på Svalbard.
WFP	Redde liv og beskytte menneskeliv i akutte kriser; forebygge sult og forebygge katastrofer; gjenoppbygge levekår i postkonflikt-situasjoner; redusere kronisk sult og underernæring; styrke lands kapasitet til å redusere sult.

Næringslivssatsing er utvilsomt et viktig verktøy for utvikling, men vekst i matproduksjon og næringsliv knyttet til produksjonen fører ikke automatisk til økt matsikkerhet og utvikling hos grupper som er marginaliserte i utgangspunktet.

Forum for
Utvikling og Miljø

Anne Hatløy, Malena Kyvik Martens, Svein Erik Stave
Rapport utarbeidet av Fafo for ForUM

Publikasjonen er utgitt med støtte fra Norad

Design: Kord AS
Trykk: 07 Media

Forum for utvikling og miljø
Storgata 11, 0155 Oslo

forumfor@forumfor.no
Twitter: @ForumNorway
www.forumfor.no

April 2019

